

УДК 331.2.(477)

АНАЛІЗ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Є. Майовець, І. Білик

Проаналізовано формування інфраструктури ринку праці в Україні, її функції та важелі механізму державного регулювання цієї сфери.

Ключові слова: ринок праці, інфраструктура ринку праці, функції інфраструктури ринку праці, регулювання ринку праці.

Постановка проблеми. Проблема інституційного забезпечення розвитку інфраструктури ринку праці знайшла відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів, його теоретичні засади були розроблені у фундаментальних дослідженнях Т. Веблена, Дж. Гелбрейта, Р. Коуза, Д. Норта, А. Шастико, О. Сухарева та інших. В українській економічній науці інституціональний напрям тільки набуває широкого розповсюдження. Серед вітчизняних дослідників цієї проблеми слід назвати А. Гальчинського, П. Леоненка, В. Тарасевича, А. Чухна, П. Мазурка, Е. Лібанову, Д. Богиню, О. Пишуліну та ін. Проблема формування інституційних механізмів державного регулювання економіки і динаміки розвитку інфраструктури ринку праці в Україні є відносно новою і теоретично не розробленою у вітчизняній економічній літературі. Тому необхідність теоретико-методологічного осмислення різних аспектів цієї проблеми на загальнонаціональному та регіональному рівнях виступає пріоритетним загальнодержавним завданням щодо формування конкурентоспроможної економіки України.

Методика дослідження. Метою наукового дослідження є аналіз інституційного забезпечення інфраструктури ринку праці в Україні, особливостей формування цивілізованої інфраструктури, яка передбачає наявність інституційних структур захисту інтересів трудового колективу, підприємців і державного посередництва в питаннях соціального партнерства.

Результати дослідження. Інфраструктура ринку праці включає державні і недержавні заклади сприяння зайнятості, кадрові служби підприємств і фірм, громадські організації і фонди, нормативно-правове середовище, що забезпечують взаємодію між попитом і пропозицією праці.

Основною функцією інфраструктури ринку праці є регулювання відносин між роботодавцями і працівниками з приводу оплати праці, її умов, вирішення соціально-трудових конфліктів. У країнах з розвинутою ринковою економікою провідною силою регулювання ринку праці є колективно-договірна система. [4] Безсумнівною перевагою колективно-договірного регулювання ринку праці є гнучкість прийняття взаємовигідних рішень, що є ефективнішим важелем, ніж використання законодавчих чи адміністративних методів. Умови колективного договору набирають форми угоди між роботодавцями та працівниками, яка зобов'язує обидві сторони діяти у відповідності з цими умовами, не вдаючись до крайніх заходів

— страйків чи масових звільнень, що забезпечує економічну та соціальну стабільність.

До основних функцій інфраструктури ринку праці відноситься посередництво між працівником та роботодавцем, сприяння їх контактам та взаємодії, допомога в доборі й відборі працівників та виборі місця роботи, в укладанні трудового контракту тощо. Основну частку цієї роботи виконують недержавні підприємства, попит на послуги яких зростає пропорційно розвитку та диференціації ринку праці. Державне регулювання інфраструктури ринку праці спирається на певні важелі, які поділяються на правові, організаційні та наукові. Вони забезпечують управління ринком праці та стимулювання зайнятості населення. [2]

Для виконання функцій щодо регулювання ринку праці, Державна служба зайнятості повинна мати адекватне цим функціям правове забезпечення або правові важелі, за допомогою і на підставі яких забезпечується діяльність служби. Головним чинником правового регулювання ринку праці є Кодекс законів про працю, прийнятий ще у 1971 році, а також Закон України «Про зайнятість населення», зміни і доповнення до нього, інші закони, підзаконні акти і розпорядчі документи уряду (закони «Про пенсійне забезпечення», «Про молодь» та ін.). [1]

Слід звернути увагу на те, що регулювання зайнятості досягає найвишого ефекту в тих країнах, в яких, по-перше, політика зайнятості є складовою загально-економічного механізму функціонування національного господарства; по-друге, заходи державної політики зайнятості зосереджені не тільки на територіальному рівні реалізації, а також враховують і галузевий рівень, тобто здійснюються не тільки виключно діями Державної служби зайнятості, а передбачають активність галузевих міністерств, підприємств та організацій різних форм власності, центрів зайнятості; по-третє, до загального економічного механізму закладений основний важіль політики зайнятості — стимулювання попиту, в тому числі і попиту на робочу силу; по-четверте, у сферу політики зайнятості включені найсуттєвіші аспекти регулювання заробітної плати, посилення трудової мотивації тощо. [2, 4] Іншими словами, державна активна політика зайнятості не повинна обмежуватись проведенням заходів зі сприяння працевлаштуванню.

В Україні, в практичній діяльності Міністерства соціальної політики, безумовно враховується досвід інших країн СНД і далекого зарубіжжя. Однак слід пам'ятати про особливості національної економіки і про те, що не все із зарубіжного досвіду варто повністю адаптовувати до моделі вітчизняного ринку праці. В основі всіх цих дій мають бути наукові дослідження щодо проблеми трудових ресурсів, зайнятості, прогнозування в цій галузі.

Україна володіє досить широким діапазоном різноманітних методів та інструментів впливу на ринок праці та зайнятість населення, і тому основним проблемним питанням є те, яку позицію повинна займати держава. За американським підходом держава може обрати позицію пасивного спостереження, покладаючись на те, що ринок сам по собі є регулятором розподілу трудових ресурсів, або ж піти шляхом активного втручання у процеси на ринку праці, використовуючи досвід Японії, Кореї, деяких європейських країн. Вітчизняні економісти та дослідники переконані, що на даному етапі становлення нової економічної системи ситуація на ринку праці України потребує активного державного регулювання, бо інакше обвального зростання безробіття та ускладнення ситуації на ринку праці в цілому не вдасться уникнути. [2, 3]

Інфраструктура є одним із найважливіших інструментів регулювання ринку праці. І саме від ефективності функціонування інфраструктури залежить рівень розвитку ринку праці в країні. Оскільки ринок праці може породжувати багато проблем для суспільства як економічного, так і соціального характеру (бідність, безробіття, інфляція, несправедливий розподіл доходів населення, соціальну напруженість тощо), самостійно ринок праці не може їх усунути автоматично. Тому виникає необхідність створення відповідних інститутів, які б організували розв'язання цих проблем, і у своїй єдності становили інфраструктуру ринку праці.

Сутність інфраструктури ринку праці повніше розкривається у виконуваних нею функціях, притаманних лише їй, а саме: аналізі і прогнозуванні попиту та пропозиції на робочу силу, інформуванні населення та державних органів управління про стан ринку праці; сприянні у забезпеченні ефективної зайнятості, запобіганні безробіттю, створенні нових робочих місць та умов для розвитку підприємств; розробленні, обґрунтуванні, координації і контролі за виконанням соціальних програм із питань зайнятості, соціального захисту, соціального страхування, пенсійного забезпечення та соціального обслуговування населення; забезпеченні соціально-трудових прав жінок, молоді; сприянні раціональній, продуктивній і вільно обраній зайнятості, підвищенні якості та конкурентоздатності робочої сили; розробленні і вдосконаленні механізму державного регулювання рівня життя населення.

У контексті інституційних чинників і засобів формування національного ринку праці важливе місце належить мотиваційному механізму його функціонування, який є невід'ємною складовою загального механізму розвитку усієї соціально-економічної системи країни. Визначальними блоками цього механізму є такі основні елементи (підсистеми): організаційно-економічна, адміністративно-правова та соціально-психологічна. З урахуванням такого підходу інституційний механізм формування інфраструктури національного ринку праці можна формулювати як сукупність соціально-економічних та інституційно-правових структур, форм і методів впливу на чинники формування і функціонування ринку робочої сили, за допомогою яких здійснюється мотивація суспільних, групових та особистих інтересів з метою досягнення оптимального рівня якості робочої сили. [3]

В Україні інфраструктура ринку праці та її інститути продовжують формуватися й удосконалюватися, починаючи із розробки і покращення законодавства про зайнятість населення, створення інфраструктури сприяння зайнятості та впровадження ефективної системи соціального страхування. Проте вирішення проблем розвитку трудового потенціалу та підвищення ефективності функціонування інфраструктури ринку праці в сучасній моделі розвитку неможливе без участі всіх сторін соціального партнерства, оскільки основним механізмом регулювання соціально-трудових відносин є колективно-договірний процес.

Висновки. Дослідивши інституційну структуру ринку праці в умовах становлення соціально-орієнтованої економіки України, можна зробити висновок, що шляхи розвитку інституцій необхідно синхронізувати з державними програмами економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку.

На даному етапі розвитку в Україні варто виділити такі особливості нової інституційної структури ринку праці: перевага неформальних інститутів над формальними; невиконання численними інститутами своїх функцій – перетворення правозабезпечуючих інститутів у декларативні; невизначений взаємозв'язок між ефективністю зайнятості та динамікою інституційних перетворень; менталітет

працівників, що ґрунтується на неекономічному мисленні; неправовий режим на ринку праці; низький рівень розвитку соціально-трудова відносин, при якому відсутня рівноправність суб'єктів ринку праці; неефективна система управління трудовими ресурсами на усіх рівнях.

1. Про зайнятість населення: Закон України від 01.10.2011 № 803-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Гончарова Н.П. Інституціональні підвалини державного регулювання економіки // Економіка та держава. – 2008. - № 7. – С. 7-11.
3. Фінагіна О.В., Зайцева К.В. Проблеми та особливості соціалізації ринку праці в Україні // Економічний простір. – 2008. - №20/1. – С. 200-205
4. Чухно А. Інституціонально-інформаційна економіка: підручник / А.А. Чухно, П.М. Леоненко, П.І. Юхименко / за ред. акад. НАН України А.А. Чухна. – К.: Вид-во "Знання", 2010. – 687с.

INSTITUTIONAL SUPPORT TO THE INFRASTRUCTURE OF THE LABOR MARKET IN UKRAINE

Ye. Mayovets, I. Bilyk

The main purpose of this research is to analyse the infrastructure of the labor market in Ukraine, its functions and means of state regulation in this field.

Keywords: labor market, infrastructure of the labor market, functions of the infrastructure, labor market regulation.

АНАЛИЗ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИНФРАСТРУКТУРЫ РЫНКА ТРУДА В УКРАИНЕ

Е. Майовец, И. Билык

Проанализировано инфраструктуру рынка труда в Украине, ее функции и рычаги механизма государственного регулирования этой сферы.

Ключевые слова: рынок труда, инфраструктура рынка труда, функции инфраструктуры рынка труда, регулирование рынка труда.